

קונטרס

משעינות החיים

דברי תורה

מב"ק מרן אדמו"ר זצוקללה"ה

פרשת בראשית תשפ"ו • גליון תקב

פה יוצאן סיטי יצ"ו

©

כל הזכויות שמורות

י"ל ע"י

מכון שלמה משנתו

להוצאת ד"ת של כ"ק מרן אדמו"ר זצוקללה"ה

שע"י איגוד חסידי צאנז זוועהיל

להערות והארות

או להזמנת הגליון נא לפנות לטעל:

201-455-7269

בארה"ק:

052-712-6945

דוא"ל:

mayunoshachaim@gmail.com

דרוש לפרשת בראשית

תשנ"ה

בטעמי שבירת הלוחות

בסיום התורה (דברים לד, יב) **ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, ופירש רש"י, ולכל היד החזקה, שנשאו לבו לשבור הלוחות שנאמר** (שם ט, יז) **ואשברם לעיניכם, והסכימה דעת הקב"ה לדעתו שנאמר** (שמות לד, א) **אשר שברת יישר כחך ששברת. ובתחילת התורה** (א, א) **בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. וראוי לנעץ סוף התורה לתחילתה.**

(א) ויש לומר, דהנה בסיבת הדבר ששיבר משה רבינו את הלוחות מצינו ב' טעמים, בגמ' (שבת פז, א) מבואר, שמשה רבינו שבר את הלוחות לפי שלמד ק"ו מפסח, ומה פסח שהיא מצוה אחת אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו, כל התורה כולה וישראל מומרים על אחת כמה וכמה, עיי"ש. אולם במדרש (שמות רבה מג, א) מבואר הטעם, אמר משה מוטב ידונו כפנויה על מעשה העגל ולא כאשר איש, והכוונה, שעל ידי שבירת הלוחות יתבטלו קידושי בני ישראל אל הקב"ה מעיקרא וידונו כפנויה, כמו שכתבו מפרשי המדרש שם, וכן כתב המקנה (בפתיחה אות א).

ויש נפק"מ בין הטעמים, דלפי הטעם הב', שפיר יש שבח למשה בשבירת הלוחות, שעשה כן לתקנתם של ישראל שיהיו נידונים כפנויה, ולכן אמר לו הקב"ה יישר כוחך ששברת כדאיתא בגמ' שם, לפי שדבר טוב עשה להמליץ טוב על ישראל. אבל לפי הטעם הא', שמשה רבינו דן את בני ישראל כמומרים, אין בזה שבח כל כך למשה, שהרי כבר כתבו התוס' שם (בד"ה ומה פסח) שאין זה ק"ו גמור, דאדרבא היה לו לתת להם את הלוחות ולהחזירם בתשובה דהמאור שבה יחזיר אותם למוטב, וכעיי"ז כתב בחוט המשולש (פרשת וזאת הברכה בשער המים, וע"ע מה שכתבנו להלן בדרוש ד' בזה).

ברם בספר פרדס דוד (פרשת כי תשא עה"פ ויעמוד בשער המחנה) שדא נרגא בטעם המבואר במדרש שמשה שבר את הלוחות כדי שיהיו נידונים כפנויה, שהרי לפי מה שדרשו בגמ' (שבת פח, א) על הפסוק (שמות יט, יז) ויתייצבו בתחתית ההר, מלמד שכפה עליהם את ההר כגיגית, אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעה רבא לאורייתא, אם כן לא שייך לומר דטעם שבירת הלוחות הוא כדי שידונו כפנויה בביטול הקידושין, דהרי הקידושין היו באונס ובלאו הכי לא יהיו נידונים כאשת איש.

אכן בחוט המשולש (שם) כתב לדחות דבריו, דגם אם היתה קבלת התורה באונס, אכתי יש לקיים את טעם שבירת הלוחות כדי שידונו כפנויה, על פי מה שהקשה הר"ף בעין יעקב (ע"י חידושי הריטב"א בסוגיא שם, יושב אהלים פרשת כי תשא), כיון דבאמת היתה לבני ישראל טענת מודעא אמאי נענשו על חטא העגל, ותרין, שכפיית ההר היתה רק על מצוות התורה שנצטוו בהם בני ישראל, אבל על שבע המצוות שנצטוו בהם בני נח לא היתה כפייה, אלא קיבלו עליהם מרצון, ולכן שפיר נענשו ישראל על חטא העגל, בעוון ע"ז שהוא מז' מצוות בני נח, ומהאי טעמא עדיין הוצרך משה לשבר את הלוחות כדי שידונו כפנויה.

[ובאמת שלכאורה דבריו צ"ע, דאם כן מה הועיל משה בכך ששיבר את הלוחות, הרי גם אם יהיו נידונים כפנויה, עדיין היו חייבים בשבע מצוות בני נח כמו שהיה דינם קודם נתינת הלוחות, ואיך ייפטרו על ידי כך מעוון ע"ז שהוא משבע מצוות שנצטוו בני נח.

ובגוף הדבר היה אפשר ליישב, שבאמת לא עבדו ישראל ע"ז ממש, אלא שיתפו שם שמים ודבר אחר כמו שאמרו בגמ' (סנהדרין סג, א), אמר ר' יוחנן אלמלא וי"ו שבהעלון נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה, (פירש רש"י, דהא לא כפרו בהקב"ה לגמרי שהרי שתפוהו בדבר אחר). ולפי"ז ניחא, דודאי אילו היו בני ישראל נידונים כאשת איש כדין ישראל, היו נענשין על השיתוף, ועל ידי כך ששיבר את הלוחות חזר דינם לדין בני נח שאינם מזהירים על השיתוף (עיי"ש בתוס' סנהדרין סג, ב ד"ה אסור בסוף הדיבור). אכן דברי החוט המשולש עדיין קשים להולמם, שהרי על עוון ע"ז בשיתוף שוב יש לבני ישראל טענת מודעא, והדרא קושיית הפרדס דוד לדוכתה מה הועיל משה רבינו בשבירת הלוחות, הרי בלא"ה היו אנוסים על קבלת התורה, וצ"ע].

אולם שוב כתב בחוט המשולש, דלפי מה שהקשה בשארית יעקב למהר"י אלגאזי (דרוש לפרשת כי תבוא) על מה שאמרו בגמ' שיש לבני ישראל טענת מודעא על קבלת התורה מכח כפיית ההר כגיגית, דלכאורה לפי מה שאמרו בגמ' (ע"ז ג, א), מאי דכתיב (א, לא) ויהי ערב ויהי בקר יום השישי, מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית ואמר, אם ישראל מקבלין את תורת י מוטב, ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו, נמצא שיש לבני ישראל טענת מודעא מראשית בריאת העולם גם מבלי כפיית ההר כגיגית, עכת"ד החוט המשולש. ואם כן נמצא שיש לבני ישראל טענת מודעא גם על שבע מצוות בני נח, שהרי הכפייה היתה מעת הבריאה. והאונס פטור גם בדיני בני נח כמבואר ברמב"ם (הל' מלכים פרק י' הלכה ב') [ועי' בפרשת דרכים (דרך האתרים דרוש א')] מה שכתב בזה בביאור דברי המדרש (ילקוט בשלח רמז רל"ד) שאמר הקב"ה לשר של ים שוטה שבעולם כלום אתה דן שוגג כמזיד ואונס כרצון, ואכמ"ל].

ומעתה שוב אין לומר שמשה רבינו שיבר את הלוחות כדי לדונם כפנויה, שהרי בלאו הכי היתה להם טענת מודעא גם על שבע מצוות בני נח, כיון שהכפייה על קבלת התורה היתה מראשית הבריאה, נמצא שגם אילו לא היה משה רבינו משבר את הלוחות לא היו נידונים כאשת איש. ובהכרח שטעם הדבר שמשה רבינו שיבר את הלוחות היה מפני שדן קל וחומר מפסח, ולפי"ז אין למשה מעלה ושבח כל כך במה ששיבר את הלוחות, וכמו שנתבאר לעיל.

(ב) והנה בריש הפרשה כתב רש"י וזה לשונו, אמר ר' יצחק לא היה צריך להתחיל מבראשית אלא מהחודש הזה לכם וכו', ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, עכ"ל.

ובספר חוות יאיר להגאון בעל אור חדש (פרשת יתרו) הובא בפרדס יוסף (בפרשתן, אות ג' בהנדמ"ח) הקשה, דאי משום שלא יאמרו אומות העולם לסטים אתם, היה די שיכתוב בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, שכל הארץ היא של הקב"ה הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, וכל הני קראי עד פרשת החודש למה לי. וכתב לתרץ, דהוצרך הכתוב להשמיענו ז' מצוות שקבלו בני נח, ונפק"מ בהם גם לדידן, לפי מה דאיתא בגמ' (ע"ז ב, א) לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ס"ת ומניחו בחיקו, ואומר למי שעסק בה

יבא ויטול שכרו. מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בערבוביא וכו', אלא כך אומרים לפניו, רבש"ע, כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה, כמו שעשית לישראל, דכתיב ויתייצבו בתחתית ההר, ואמר רב דימי בר חמא, מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא הר כגיגית על ישראל, ואמר להם, אם אתם מקבלין את התורה מוטב, ואם לאו, שם תהא קבורתכם. מיד אומר להם הקדוש ברוך הוא, הראשונות ישמיעונו וכו', שבע מצות שקיבלתם היכן קיימתם, עכ"ל הגמרא. ולפי"ז שפיר היה הכתוב צריך לכתוב את כל התורה עד החודש הזה לכם, להודיע שאומות העולם לא קיימו שבע מצוות שלהם, ולכן אין להם טענה כלום כפית עלינו הר כגיגית, עכ"ת ד.

אלא שכל זה נכון, רק אם אין לבני ישראל טענת מודעא אלא על קבלת התורה ולא על קבלת שבע מצוות, אבל אם יש לבני ישראל טענת מודעא גם על מצוות שנצטוו עליהם בני נח, משום התנאי שהתנה הקב"ה עם מעשי בראשית כדברי השארית יעקב הנ"ל, אם כן גם לבני נח יש טענת מודעא זו עצמה, ושוב אין עליהם טענה שבע מצוות שקיבלתם היכן קיימתם, שהרי יש להם עליהם טענת מודעא, והדרא קושיית החוות יאיר לדוכתה למה לי כל הני קראי דספר בראשית ממעשה בראשית ואילך. ולכאורה מוכח מזה דלא דרשינן מיום הששי דתנאי התנה הקב"ה עם מעשי בראשית, ולכן אין לבני נח טענת מודעא על שבע מצוות שלהם.

נמצא שאם משה רבינו שיבר את הלוחות כדי שיהיו בני ישראל נידונים כפנויה, שלפי"ז בהכרח שלא היתה לבני ישראל טענת מודעא על חטא ע"ז, אם כן גם לבני נח אין טענת מודעא על חטא ע"ז, ושפיר יתחייבו אומות העולם לעתיד לבוא לפי שלא קיימו שבע מצוות שלהם. אבל אם הטעם שמשה שיבר את הלוחות הוא לפי שדן קל וחומר מפסח, שוב יש לומר שיש טענת מודעא אפי' על שבע מצוות בני נח, ושוב אי אפשר לחייב את אומות העולם על כך שעברו על שבע מצוות שלהם.

ובזה יבוא על נכון חיבור סוף התורה לתחילתה, שסיים הכתוב **ולכל היד החזקה וגו' אשר עשה משה לעיני כל ישראל**, שנשאו לבו לשבור הלוחות, וממה ששבחו הכתוב בכך, בהכרח ששבירת הלוחות היתה לטובתם של ישראל שיהיו נידונים כפנויה כמו שנתבאר, מפני שלא היו בני ישראל יכולים לפטור את עצמם בטענת מודעא, לפי שאת שבע מצוות בני נח ברצון קבלו עליהם ולא היתה להם טענת מודעא עליהם, משום דלא דרשינן מדכתיב

יום הששי תנאי התנה הקב"ה עם מעשי בראשית. ולכן פתח הכתוב בראשית ברא אלקים וגו' עד החודש הזה לכם, ששם נאמרו כל שבע מצוות בני נח, לפי שיש בהם נפק"מ גם לדידן לסתור את טענת אומות העולם שיטענו לעתיד לבוא כלום כפית עלינו הר כגיגית, משום שיאמר להם הקב"ה שבע מצוות שקיבלתם היכן קיימתם, ולא יוכלו לפטור את עצמם בטענת מודעא, שהרי על שבע מצוות בני נח לא היתה כפייה, ודו"ק.

בעידן רעוא דרעוין פרשת בראשית

תשס"ז

בתוה"ק בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, והארץ היתה תהו ובהו וחושך על פני תהום ורוח אלקים מרחפת על פני המים (א, א-ב). וכבר עמדו בזה רש"י ועוד ראשונים בביאור מה שפתחה התורה בבראשית, דלכאורה לפי פשוטו הול"ל בראשונה ברא וגו'. והרבה האריכו למעניתם בספה"ק לבאר ענין זה של תיבת בראשית, מהם פירשו ע"ד הפשט ומהם ע"ד הרמז והסוד כל אחד לפי דרכו ועניינו, ונענה אף אנו חלקינו בזה בדרך אפשר. וברש"י (ד"ה בראשית ברא) בשביל ישראל שנקראו (ירמיה ב, ג) ראשית תבואתה, וצ"ב.

ובסיומה של התוה"ק בפרשת וזאת הברכה כתיב (דברים לג, יב) ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, ופירש"י שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם. ויש לבאר שייכות וניעוץ סוף התורה לתחילתה. גם צ"ב מה שפירט הכתוב ענין שבירת הלוחות בין הני מילי מעלייתא אשר עשה משה רבינו רעיא מהימנא לטובתן של ישראל, דלכאורה הריהו גריעותא וגנאי לבני ישראל.

ולהלן ברש"י (ד"ה ברא אלקים) ולא נאמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים הקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין. עכ"ל, ומקורו במדרש (בראשית רבה יב, טו). והקשה באור החיים הקדוש האין שייך לומר כלפי שמיא שהיה שום השתנות ברצונו ית"ש שבתחילה רצה לברוא במדת הדין ואח"כ נמלך ושיתף מדת הרחמים, והלא הכל גלוי וידוע לפני מראשית הבריאה ולא שייך אצלו יתברך שום השתנות כלל ועיקר, כי כן מורה שמו יתברך שם הוי"ה ב"ה, שהוא היה הוה ויהיה, והיינו שאין שייך אצלו שום ענין השתנות של זמנים והכל גלוי וידוע לפני מראשית המערכה, וא"כ אין יוצדק לומר שראה שאין העולם מתקיים וכו'. ומבאר האוה"ח הק' לפי דרכו בקודש, וזל"ק, אכן דע כי כוונת שיתוף הרחמים

תסבול ב' ענינים, האחד כי ה' ירחם לפעמים למי שיחפוץ לרחם מבלי הביאו במשפט, כי זו היא מדת הרחמים למחול ולסלוח, ושם אלקים גם כן למי שלא ירצה למחול יביאהו במשפט, וכפי זה יש לך אדם שלא יבא במשפט. ודרך הב' הוא כי לעולם אין ה' מוותר לשום אדם בעולם וכל העולם יעמדו למשפט אין נמלט, ויש לך לדעת אומרים ז"ל (ירושלמי, שקלים, פרק ה, הלכה א) וזה לשונם כל האומר הקב"ה ותרן הוא יוותרו בני מעיו, אלא במשפט יעמיד ארץ ואין אדם נמלט מהדין, וכפי זה הנה בררנו לנו דרך הב', ומעתה אופן הבריאה לפי דבריהם ז"ל הוא על זה הדרך, בתחילה ברא במידת אלקים שהוא יחוס המשפט וכך הוא התכלית שעמד הכל בדין, אלא שראה שאותו הדין לא יוכל העולם עמוד בו שיתף עמו מדת הרחמים, פירוש לא שחזר בו ממחשבה ראשונה ח"ו אלא שיעשה המשפט בדרך רחמים, כמו שתאמר שלא ליפרע מהאדם עונשו כאחת, גם שלא ליפרע ממנו תיכף ומיד בלא הארכת זמן, ולעולם אין לאדם אלא מה שיעשה אליו במשפט, והוא אומרים ז"ל (ירושלמי שם) מאריך אפיה וגבי דיליה, נמצאת אומר שלא חזר ממחשבתו כי לא מצינו שקדם במחשבת ה' שלא להתנהג במשפט בסדר זה שיהיה נפרע ברחמים. עכל"ק.

ויש להסמיק לזה גם מאמרים ז"ל (פסחים ק"ה, א) אמר רב חסדא מאי דכתיב (תהלים קל"ו, א) הודו לה' כי טוב, הודו לה' שגובה חובתו של אדם בטובתו עשיר בעשרו ואת עני בשיו יתום בביצתו אלמנה בתרגולתה. והיינו שנשאר מחשבה הקדומה במתכונתה והיא להנהיג את העולם בדין ובמשפט וביושר, אלא שהמשפט גופיה יהא משולב בחסד ורחמים באיזה אופן לקיים הדין והמשפט, והבן. וראה עוד בספה"ק נועם אלימלך (עה"פ ויאמר אלקים יהי אור) מה שכתב לבאר לפי דרכו.

ועוד לאלוה מילין בביאור הענין, בהקדם מה שמצינו בפרשתנו ענין חטא עץ הדעת, שהרבה דיו נשפך והרבה קולמסין נשתברו לבאר עומק ענין זה שאדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה נצטוו מצוה אחת שלא לאכול מעץ הדעת ולא יכול היה לעמוד בנסיון.

א כל אלה יבוארו ע"פ דבריו הקדושים והידועים של האוה"ח הק' (בראשית ב, א) כי הבוכ"ע ברא את העולם בששת ימי בראשית, ולא היה כח בעולם לעמוד אלא לששה ימים, ושבת קודש הוא היום בו הקב"ה משפיע ונותן כח המקיים את העולם לעוד ששה ימים, וכן הלאה, כל שבת קודש מקיימת את הבריאה כולה לששת ימים שלאחריה. וזהו ביאור הכתוב (שמות כ, יא) כי ששת

ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו', כי אכן הבריאה היתה רק לששת ימים, אלא שהשב"ק שלאחריהם משפיעה כח לקיים הבריאה לעוד ששת ימי המעשה.

וכמו דאיתא בזוה"ק (פרשת יתרו, ח"ב, פח, א) כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין, וביאור הדברים כנ"ל, כי בלא השבת קודש אין שום יכולת קיום לעולם כולו, והשב"ק הוא המקיים את העולם לששת ימים, ונמצא שהכל תלוי בהשבת, והבן.

אמנם בכדי שיום השבת יהא בכוחו להשפיע קיום לעולם לשבוע שלאחריו, צריך שיהא בעולם שומרי שבת, דבלא שומר שבת לא חל על יום השביעי שם שבת, ורק באמצעות האדם השומר שבת כהלכתו נעשה מציאות השבת ועי"ז בכוחה להשפיע חיות וקיום לכל העולמות. ולכן תמצא שמעת בריאת העולם תמיד היה בכל דור ודור אדם שומר שבת, כי אדם הראשון שמר את השבת (מדרש תהלים פרק צב), וגם איתא בגמ' (עירובין יח, ב) דאדם הראשון חסיד גדול היה, ואחריו היה שת בנו שומר שבת, ומאריך האוה"ח הק' ומונה והולך שבכל הדורות היה לכה"פ אדם אחד שומר שבת כדוגמת מתושלח, נח ושם בנו, ואח"כ אברהם אבינו, וגם מאז והלאה לא פסקה שמירת שבת מאבותינו. כי אם היה שבת אחת בלא שומר שבת אזי ח"ו לא היה שום קיום לעולם.

על פי יסוד זה ממשיך האוה"ח הק' לבאר את מאמרם ז"ל (שבת קיט, ב) כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, וזל"ק, ודבריהם רחוקים ודחוקים לפי הנראה מי שמע כזאת שיבא אדם וישתתף בדבר שכבר נגמרה מלאכתו אין אחר מעשה כלום ובמה יעשה שותף, עוד מה היא הפעולה הגדולה הזאת שבאמצעותה ישיג השגה זו. ועוד לו יהיה שיהיה מעשה זה גדול עד מאוד מנין להם לומר דבר זה שהוא נעשה שותף, ואם לצד הגדלת השכר היה להם להגדיל שכרו לחלק לו ברבים (ישעיה נג, יב), ואורך ימים וגבורה ועושר וגו' (משלי ג, טז), ומנין מצאו להאריך לשון לצד עילאה להשתתף עמו במעשה בראשית. ולמה שפירשתי אמת יהגה חכם ודבר ה' בפייהם אמת בטעם צודק כי להיות שהשבת הוא המקיים העולם כל ששת ימים ואחר עבור ששת ימים יבא שבת אחרת ויחיהו ויקיימו עוד ששת ימים אחרים עכל"ק. והיינו כאמור כי ע"י שהאדם שומר שבת הריהו נותן כח המקיים בבריאה כולה לששת ימי המעשה, וכנ"ל דבלא

שומר שבת אין שום כח ביום זה לקיים את הבריאה, ושפיר מובן מה שחשבוהו כשותף במעשה בראשית.

לאור דברי קדשו יתכן לבאר הענין שבתחילה עלה במחשבה לברוא העולם במדה"ד וכו', דאכן לא היה ח"ו שום שינוי ברצונו ודעתו ית"ש, דמחשבה זו הראשונה לברוא העולם במדת הדין היתה רק לששת ימים הראשונים, שהרי רק לששה ימים כל בראים ועומדים, ואילו התחדשות הבריאה שנתהווה ביום השב"ק לעוד ששה ימים אז היה כבר בשיתוף ושילוב מדת הרחמים, ואין זה שום השתנות ברצונו יתברך, שהרי עתה היא בריאה חדשה אשר עליה לא נגזר להתנהג במידת הדין גרידא. ובדרך רמז יומתק לפי"ז לשון הזהב של חכמינו ז"ל הקדים מדת הרחמים ו**שתפה** למדת הדין, היינו שהנהגה זו נהייתה מכח השותפות של אדם הראשון ששמר את השבת ונעשה שותף כביכול במעשה בראשית של השבוע שלאחריו ובזאת הזכות נשפע מדת הרחמים לששת ימים שלאחר השבת.

לזה רמז הכתוב אשר פתח **בראשית ברא אלקים**, דבראשי"ת אתון בר"א שי"ת (ראה סוכה מט, א; זוה"ק, פרשת בראשית, ח"א, טו, ב), ולהורות בא שרק הבריאה הראשונה שהיתה לשיתא יומין הן הם נבראו בבחינת **אלקים** שהוא מדת הדין כמאמרם ז"ל, אבל לאחר מכן בכח השב"ק שהשפיע קיום לעוד שבוע שיתף מדת הרחמים למדת הדין, והיינו דכתיב בתר קרא דזיכולו השמים והארץ וגו' ביום עשות ה' **אלקים** ארץ ושמים כדרשת חז"ל מהכא ששיתף מדת הרחמים, וכאמור שזהו מכח השב"ק שנותנת הקיום לששת ימי המעשה.

והיינו דדרשו חכמינו ז"ל בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית, כי כאמור כל קיום הבריאה מתחדשת באמצעות בני ישראל שומרי השבת, וכמו שהיה בשבת ראשונה שע"י ששמר אדם הראשון את השבת נתן המשך וקיום לבריאה לעוד ששת ימים, ולא זו בלבד אלא שגם שישתף הקב"ה מדת הרחמים בבריאה, כן נעשה מדי שבת בשבת ע"י שמירת שבת של ישראל עם קדוש, וחייב כל אדם לומר בשבילי נברא העולם (סנהדרין לז, א) רצ"ל כי בגיני ששמרתי את השבת נברא איפוא העולם לעוד ששה ימים המקבלים שפע וקיום משבת קודש, וכמו שאמרו בשביל ישראל שנקראו ראשית, כי הן המה השומרים את השבת. ועל כן יראה האדם להתחזק בשמירת שבת קודש, שזהו קיום העולם כאמור.

ב **בכן** נבוא אל הביאור בענין אדם הראשון אשר איתא (סנהדרין לח, ב) שהחטא של עץ הדעת היה בערב שבת בו ביום שנברא, כדאיתא שם, שתיים עשרה שעות הוי היום וכו' חמישית עמד על רגליו וכו' תשיעית נצטווה שלא לאכול מן האילן עשירית סרח אחת עשרה נידון שתיים עשרה נטרד והלך לו. ואיתא בספה"ק (ראה ש"ך על התורה, פרשת בראשית, ד"ה עוד במדרש) שהפגם היה שמייהר לאכול בערב שבת, ואילו היה ממתין עד שבת קודש בזמן קידוש אז לא היה בו שום חטא ועון ולא היה נענש על אכילתו. ולהנ"ל מבואר היטב אל נכון דהוא אכל כשעדיין היה הנהגת העולם במחשבה הקדומה של מדת הדין ללא שום שיתוף של רחמים, ואילו היה ממתין לכניסת השבת והיה מקדש ואומר ויכולו הרי היה נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, ומשתף מדת הרחמים למדה"ד לקיום העולם בשבוע שלאחריו, ומעתה לא היה נענש אלא היה זוכה להנהגה במדת החסד והרחמים.

א" בדרך אחר דהא גופא גרמה לה ששיתף הקב"ה מדת הרחמים והקדימה למדת הדין, וזאת מאחר שאדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה לא עמד בנסיון, או אז נתעורר לימוד זכות בשמים על כל שאר יצורי תבל כי מה יענו אזובי הקיר, ולכן נתעורר להתחיל את הבריאה ולהנהיג את העולם מיום השב"ק והלאה במדת הרחמים.

ג **נקדים** עוד דברי קדשו של הגה"ק הרבי ר' יהונתן זי"ע אשר דרוש דרש בספרו יערות דבש (חלק ב, דרוש ג) בגודל שגב מעלת וקדושת השבת קודש, ובתוך דבריו מאריך לבאר ששמירת שב"ק הוא לבני ישראל למחסה ולמגן מאומות העולם בגלות המר הזה, ותו"ד, כי הנה בלוחות הראשונות כתוב הטעם למצות שמירת שבת (שמות כ, יא) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי, ואילו בדברות האחרונות נאמר טעם אחר (דברים ה, טו) לזכר שהיינו עבדים במצרים ויוציאנו ה' אלקינו משם, וצ"ב ענין שינוי הטעמים למצות שמירת שבת קודש.

ומבאר הרבי ר' יהונתן זי"ע דהנה אחז"ל (שבת י, ב) כי הקב"ה לא הודיע לאומות העולם עניינה של השבת, כי היא מתנה טובה אשר השי"ת נותן רק לבני ישראל, כדכתיב (לא, יג) לדעת כי אני ה' מקדישכם. וכאשר ניתנה לב להתבונן נראה כי בשאר מצוות התורה ישנם מצוות שאף הגויים מקיימין זה בכה וזה בכה, אמנם מצות שמירת שב"ק אינה אלא אצל בני ישראל עם קרובו, ואילו שאר האומות אף שקבעו לעצמם יום בשבוע לשביתה ממלאכה, ואף

אלו שמקדם היו שומרים את יום השבת המנוח, אעפ"כ נסך השי"ת בקרבם רוח אחרת להחליף את יום השביתה ממלאכה ליום ראשון, או הישמעאלים השובתים ביום השישי, ועכ"פ שום אומה ולשון לא קבעה את יום שביתה ביום השבת, זולת בני ישראל השובתים ביום שבת קודש.

כמו שיסדו אנשי כנסת הגדלה בנוסח תפילת שחרית לשבת ולא נתנו ה' אלקינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכינו לעובדי פסילים וגו', כי זאת היא עוצם המתנה שנתן לנו ה' אלקינו שרק אנו זוכים לשבות ביום זה כי עם קדוש אנו לה' אלקינו, ואילו שאר האומות לא ישבתו ביום זה.

וביאור הא מילתא שמתנה טובה היא לבנ"י שרק המה שובתים ביום זה, כי הנה זכות שמירת שבת קודש היא המגינה עלינו מן הגויים ושעבוד מלכיות, כפי שמצינו (שבת קיח, ב) אמר רב יהודה אמר רב אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון, שנאמר (שמות טז, כז) ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וכתוב בתריה (יז, ח) ויבא עמלק, ע"כ. וכן הדבר הזה תמיד לדורות עולם שע"י שמירת שבת יש לנו שמירה והגנה מן האומות, כי לולי שמירת שבת ח"ו תמנו לגווע זה מכבר, אלא שזכות זאת היא שעמדה לנו.

ובכדי שמצות שמירת שבת תעמוד לבני ישראל לזכות להגן בעדם מפני האומות עשה הקב"ה כן שלא יעלה בלב אחד מן האומות לקבוע שביתתו ביום זה, כי אם כן היה ח"ו פתחון פה לבעל הדין המקטרג לומר הבט נא כי גם אומה פלונית שובתת ממלאכה ביום השבת, ולמה זה תגן המצוה על בני ישראל לבדם, אך היות והן עם לבדד ישכון בשביתת יום השבת קודש, שפיר היא מגנא ומצלא על בני"י מכל רע.

לכך אחז"ל במדרש (הובא בתוס', חגיגה ג, ב, ד"ה ומי) שלשה מעידין זה על זה וכו' ושבת על ישראל שהם יחידים באומות וכו', כי בדבר זה נתעורר רחמים רבים על בני ישראל בהיותם האומה היחידה השובתת ביום השבת, ואילו שאר האומות בחרו להם יום אחר, ומאת ה' היתה זאת בכדי שיהא זכות שמירת השבת למגן ולמחסה לבני ישראל ולתת לנו שארית בארץ.

והנה לפי הטעם שנכתב בלוחות הראשונות על שמירת שבת, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש, טעם זה שייך לכאורה גם לשאר האומות, שהרי גם המה היו בין הנבראים, ואילו הטעם

שכתב בלוחות השניות שייך רק לבני ישראל, כי רק אנו היינו עבדים במצרים ויוציאונו ה' אלקינו משם, והרי מהאי טעמא נקט אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא נקט אשר בראתיך כי שבח זה מתייחס גם כלפי אוה"ע שהיו בכלל הבריה, ואילו יציאת מצרים היה דבר מיוחד לבני ישראל.

ובשעת מתן תורה כאשר נכתבו הלוחות הראשונות עדיין לא היה כל כך קפידא בדבר ששמירת שבת תתייחד אך ורק לבני ישראל, כי בשעת מתן תורה נעשה חרות על הלוחות (לב, טז), ודרשו רבותינו ז"ל (שמות רבה מא, ז) אל תיקרי חרות אלא חירות, שאילולי חטאו בעגל לא היה שום ענין של גלות ושליטה מאוה"ע עלינו, ולא נצרכה כל כך ההגנה והשמירה מכח השב"ק, ולא איכפת לן שעוד כמה גויים ישמרו את השבת וישבתו בו. ועל כן הוזכר שם הטעם לשמירת שבת זכר למעשה בראשית שזה שייך לכל הנבראים.

דא עקא לאחר שנכשלו בני ישראל בחטא אחר מתן תורה, ושוב כבר אינם מובטחים שלא יגלו לבין האומות, מעתה נצרכה כח שמירת השבת שתהא מיוחדת לבני ישראל לבדם בלבתי שבות בה זרים, ובכך תעזור כח השבת ותגן עלינו להושיענו מכל צרה, ועל כן בדברות שניות נאמר הטעם לשמירת שבת כי עבד היית במצרים וגו' כי זה הדבר מיוחד אך לבני ישראל.

ומסיים הרה"ק הר"ר יהונתן זי"ע וזל"ק, ולכך הביטו וראו כמה גודל ענין השבת, ולא לבד שמירתה לבל יחלל אותה ח"ו במלאכה ושבות, אף גם לשמוח בה כעל כל הון, וכאילו מלאכתו עשויה בלי עצב כלל, עכד"ק.

[ד] המורם מדבריו דיום השבת קודש הוא היום בו נשפע על בני ישראל רחמים רבים ושמירה עליה מכל צרה וצוקה, וכאשר קדם מאמרינו שבזכות ובכח שמירת שב"ק שיתף הקב"ה מדת הרחמים למדת הדין, ותוקף הרחמים שמתעורר בשב"ק נתגלה בתוה"ק דייקא אחר שנפלו בני"מ מדריגתם עד שבגינים שבר מרע"ה את הלוחות, דייקא אז נכתבו הלוחות השניות שם נאמר הטעם במצות שבת זכר ליציאת מצרים, ואשר בגין טעם זה נתייחד השבת אך לבני ישראל עם קרובו.

זהו דבר הסמיכות דסיום התורה לתחילתה, שסיים במאמר אשר עשה משה לעיני כל ישראל, אשר דרשוהו חכמינו ז"ל על שבירת הלוחות, ודייקא סיימה התורה בענין זה, כי אף שלכאורה נראה שסיים בדבר גנות, אמנם הא מילתא גופא היה דבר טוב ומועיל לבני ישראל שנכתבו הלוחות האחרונות

אשר שם קיבלה מצות השבת קודש משנה תוקף של אהבה ורחמים רבים על בני ישראל אשר רק להם ניתנה הרשות לשבות ביום קדוש זה, ושפיר נסמך לזה מקרא שכתוב **בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ וגו'** אשר בפרשה זו מבואר שבתחילה נברא העולם במדת הדין, ואילו בסופו של דבר נתהפך לרחמים ע"י התחדשות הבריאה בכוחה של שב"ק, ועי"ז שיתף הקב"ה מדת הרחמים למדת הדין.

ובזה יש לפרש מה שמצינו שאחז"ל (שבת יב, א) על שבת קודש יכולה היא שתרחם (וראה שו"ע או"ח, סימן רפז), דהיינו שע"י שמירת שבת נתעורר ההנהגה של מדת הרחמים על בני ישראל.

ה) על כל פנים חזינן מהכא גודל ושגב מעלת וקדושת השבת אשר היא מתנה טובה וכלי חמדה שניתנה לנו, והחכם אשר עיניו בראשו ויתבונן במעלת וקדושת היום, בודאי לא יהא מאותן יושבי קרנות אשר יושבים וממתנים עד כלות השבת, אלא ירגיש בקרבו מתיקות ונועם זיו השבת ולא ימהר לברוח מן השבת רק יהא מן המאחרים לפרוש מן השבת, ובפרט בעת סעודת רעוא דרעוין אשר הוא זמן נשגב מאוד להאריך בו בתוספת שבת, וכדאיאתא בזוה"ק (הקדמה, יד, ב) שמי שממהר לצאת מן השבת כל יורדי גיהנם מקללין אותו, היות והגיהנם שובת בשבת וכל זמן שמאריכין בה ומאחרין לצאת הימנה עדיין שובת הגיהנם, לא כן כאשר מממהרים לפרוש מן השבת כתינוק הבורח מבית הספר וממתין מתי יבוא היום אל קיצו, אזי גורם למהר חזרת הרשעים לגיהנם ח"ו.

גם מזה הענין גופא מוכח עוצם הרחמים והרצון שנשפע על בני ישראל ע"י שמירת שבת, עד כדי כך שכל עוד שבני ישראל שומרים השב"ק ומאחרין לפרוש הימנה אי אפשר לאש הגיהנם לשלוט בהם.

לך נא וראה מה שכתב בזה בספה"ק נועם מגדים (פרשת צו, ד"ה א"י לא תאפה חמץ) וזל"ק, כי הענין ביורדי גיהנם שיש להם מנוחה בשבת, וקבלנו בזה דאין כולם שוים בדבר, כי מהם מאריכים להם במוצאי שבת הרבה ולא נדונין, והוא כל זמן שהחסידיים ואנשי מעשה מאריכים בסעודה שלישית ומוסיפים על הקודש, עד זמן ההוא גם הם ינוחו וישבתו מדינה של גיהנם, וכולם אומרים אשריכם הצדיקים וחסידיים בזה ובבא. אמנם זהו דוקא באותן רשעים שגם שהיו רשעים בפני עצמן אבל לא התנגדו לצדיקים, אבל אותן שדברו סרה על

הצדיקים וחסידים, ובפרט בענין זה דהאריכות ותוספות שבת, כאשר עיינו רואות שיש רשעים אשר מעשה הצדיקים להם כמחט בבשר החי, ומדבר סרה ואומר שזהו חטאת ואשם ומעשיהם בפניות כדרכם של רשעים, הרשעים ארורים הללו המה נידונים בגיהנם תיכף בצאת הכוכבים כמו שנאמר (תהלים ט, יח) ישובו רשעים לשאולה. וישאלו על אחרים מדוע ינוחו עוד, ואומרים להם הממונים על הדין הם לא התנגדו לצדיקים לכן חלקם עמהם בשבת, ואתם ארורים הייתם חולקים על הצדיקים לזה אין לכם חלק במנוחתם, עיי"ש עוד המשך דברי קדשו בביאור הכתובים.

בדרך רמז יש לפרש דבר אמרינו בנוסח ההושענות לשב"ק הושע נא יושבת וממתנת עד כלות שבת, וע"ד שפירשו צדיקים (קדושת ציון לסוכות, וכן היה מרגלא בפומיה דהאדמו"ר האמרי חיים מויוזניץ זצ"ל) דתיבת כלות משמעו מלשון נכספה וגם כלת"ה נפשי, דהיינו שהאיש הישראלי יושב ומתענג בנועם שבת בערגה ובכיסופין עד כלות הנפש, ואינו רוצה ליפרד מן השבת. ואפשר להוסיף עד"ז שעל זאת בקשתינו שבזכות אלו המאריכין בצאת השבת בשירות ותשבחות בכיסופין וכלות הנפש לקל חי, בזכותם הושע נא והושיעה נא לאחר את פתיחת אש הגיהנם עד שיסיימו צדיקים הללו את עבודתם.

על כן דבר גדול הוא עד למאוד לישב בעידן רעוא דרעוין ולזמר שירות ותשבחות לקל חי, ושעה נעלית זו תועיל לו להאדם להמשיך קדושת השבת לששת ימי המעשה.

דברים כדרבונות כתב בזה רביה"ק משינאווא בספה"ק דברי יחזקאל (פרשת כי תבוא, עה"פ את ה' האמרת) באריכות נפלאה בענין חשיבות הישיבה בצוותא חדא באגודה אחת בעת רעוא דרעוין ומזמרין שירות ותשבחות לקל חי אשר היא תפארת והדר ליום השבת ונתרבה כבוד שמים עיי"ז, ואילו מי אשר לעת כזאת מבלה זמנו להבל וריק ויושב במושב לצים ושח שיחה בטילה, אף שאין זה עבירה מפורשת בתורה, מכל מקום הרי זה זלזול בכבוד השבת אשר גדלה מעלתה עד שהקב"ה העיד עליה אשר היא מתנה טובה מבית גנזיו, והתנהגות זו גוררת אחריה דברים לא טובים, יעו"ש אריכות דב"ק.

ו] לזאת שומה על כל אדם מישראל להתעורר מדי שבת בשבתו ברגשי שבח והודאה להשי"ת אשר גמלנו ברוב רחמיו ונתן לנו מתנה טובה זו אשר שבת שמה, ובנוסף לזה אף הזמן גרמא ביום השב"ק להתעורר לתשובה

שלימה ולתיקון המעשים מתוך התעוררות רבה ושללהבת אש קודש, ובפרט בעת רעוא דרעוין שידוע מספה"ק שהוא זמן תשובה.

שמעתי בענין זה דבר נחמד בשם בעל האמרי חיים מוויזניץ זצ"ל לבאר דברי המדרש הידועים (בראשית רבה כב, יג) שפגע אדם הראשון בקין ואמר לו מה נעשה בדיןך, א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי, מיד פתח אדם הראשון ואמר מזמור שיר ליום השבת. וביאר דקין השיב לאדם הראשון הן נתעוררתי ואכן עשיתי תשובה, אמנם דא עקא שלא היה קיום והמשך להתעוררות זו ונתפשרתי מלשון מים פושרין, שכבר פגה והלכה לה ההתעוררות ורשפי האש לתשובה שלימה, כשמוע אדם הראשון את זאת פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת, כי השב"ק יש בכוחה להאיר בלב האדם ולהכניס בקרבו חמימות והתלהבות דקדושה והרהורי תשובה אמיתיים על כל ימות החול, וזאת ע"י עריכת השב"ק כראוי וכיאות ובשירות ותשבחות לקל אשר שבת ברא.

נמצא איפוא ממה שנתבאר כי כל כח התשובה באה מכח השב"ק, שהרי עד השב"ק היה העולם מתנהג במדת הדין גרידא, ורק בבוא השב"ק אשר הוא המקיים את המשך הבריאה או אז נתחדשה הבריאה באופן של שיתוף רחמים ורצון לקבל כל אחד בתשובה. ומשום כך אחז"ל (שבת קיח, ב) כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו.

והנה הגם שאחז"ל (פסחים נד, א) תשובה קדמה לעולם, הרי שכח התשובה כבר היתה קיימת קודם בריאת העולם, אמנם אעפ"כ חזינן שהיה נצרך כח השבת קודש בכדי לעשות קיום וחוזק לענין התשובה, ואשר על זאת פתח אדם הראשון ואמר מזמור שיר ליום השבת.

ענין זה מרומז אף הוא בתיבת בראשי"ת, וע"פ מ"ש החיד"א (חומת אנך, בפרשתן, אות א) בשם רבינו אפרים, דבראשית בלי האות ש' עולה בגימטריא תרי"ג, ונוסף לזה האות ש' הרומזת על ש'בת, ללמד ששקולה שבת כנגד כל התורה כולה, עיי"ש. ולדרכינו ייאמר באופן אחר שרמזה תורה בתיבת בראשית שכל תכלית ומטרת בריאת העולם היתה בשביל התורה, וכדפירש"י בשביל התורה שנקראת ראשית, וזה נרמז בגימטריא תרי"ג דהיינו התורה שיש בה תרי"ג מצוות. ונוסף לזה גם כח השבת אשר היא הנותנת קיום לכח התשובה שקדמה לעולם ולראשית הבריאה, והבן.

אשר על כן בכל שנה ושנה קורים פרשת בראשית בחודש תשרי, ומיתאמרא בשם צדיקים ששבת בראשית עדיין שייכת לימים הנוראים שעברו עלינו לטובה, ולדרכינו יובן, כי אחר כל העבודות הקדושות ורשפי אש התעוררות לתשובה שלימה ולתיקון המעשים במשך חודש זה ירח האיתנים, צריכים אנו לכוחה של השב"ק בכדי לקיים את ההתעוררות תשובה לבל תפוג והיתה כחלום יעוף ח"ו, אלא תהא קביעא וקיימא ע"י השבת אשר היא אתון תש"ב כידוע מספה"ק.

עוד יש בסגולת השב"ק להשפיע רפואה שלימה, כדאיתא (שבת יב, א) הננס לבקר את החולה אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא, ורבי מאיר אומר יכולה היא שתרחם. וכן פירשו בספרן של צדיקים (ראה תפארת שלמה, פרשת משפטים) בדרך רמז במאה"כ (שמות כא, יט) רק שבת"ו יתן ורפא ירפא, דע"י שמירת שב"ק כראוי נשפע רפואה וישועה.

יעזור השי"ת ויחוס וירחם על כל כלל ישראל בכל מקום שהם ובכל מקומות מושבותיהם, וישפיע רפואות וישועות ברוחניות ובגשמיות לכל המצטרך, ויעלו לרצון כל תפילותיהם של עמך בית ישראל, ושנזכה לערוך את לילות החורף הבאים לקראתינו לשלום כדבעי למהוי, והנה עומדים אנו בתחילת זמן החורף ואחז"ל (מכילתא, פרשת יתרו) כל התחלות קשות, אבל אחר שמתחזקים בהתחלה מכאן ואילך יערב לכם ותהא העבודה יותר בניקל.

ועל אף שבצפייתנו צפינו במשך כל ימי החודש הזה להוושע בתשועת עולמים, ועדיין לא נושענו, מכל מקום חלילה לנו מלהתייאש ח"ו, אלא אדרבה לא ננוח ולא נשקוט מלצפות ולהעתיר לישועת ה', שהרי בודאי קרובים אנו כבר ממש לעת הגאולה, ויה"ר שבזכות שמירת שבת קודש נזכה שהשי"ת ינחילנו ליום שכולו שבת בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

(אהל שלמה, רעד"ר, חלק א, מאמר ט)

